

УДК 336.1:[330.8:346]

JEL G20, O16

DOI 10.32782/2786-765X/2024-4-3

Бодаковський В.Ю.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2862-5611>

Ванькович Д.В.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2961-5151>

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМПЛЕМЕНТАРНОСТІ МІЖ ЕКОНОМІЧНИМИ КАТЕГОРІЯМИ ФІНАНСОВА СИСТЕМА, МЕХАНІЗМ ТА ІНФРАСТРУКТУРА

У статті розглядаються питання трансформацій наукових концепцій фінансова система, механізм та інфраструктура. Вивчено питання комплементарності між вище зазначеними економічними категоріями, яка наявна в умовах трансформації економіки України. Здійснено оцінку впливу теоретичного розуміння фінансових дефініцій на практичну їх імплементацію в фінансово-правове середовище країни. Виявлено сучасні проблеми, конфліктні при науковому поєднанні економічних категорій фінансова система, фінансовий механізм та фінансова інфраструктура. Проведено дослідження ролі фінансових категорій в визначенні архітектури фінансових відносин. Актуалізовано вивчення фінансів як науки в поєднанні з соціологією, правом та іншими науками про соціум. Відповідно до наукових спостережень, які описані в статті, надано рекомендації для впорядкування системи знань щодо теоретико-прикладного та правового визначення фінансових явищ. Запропоновано власне бачення суті, структури та взаємозв'язку між зазначеними економічними категоріями. Здійснено спробу уніфікувати лінгвістично-наукове тлумачення фінансової системи, фінансового механізму та фінансової інфраструктури за допомогою імплементації в фінансову науку основних положень до розуміння вище зазначених фінансових категорій.

Ключові слова: фінансова система, фінансовий механізм, фінансовий менеджмент, фінансова інфраструктура, фінансові інституції, фінансові інститути.

Постановка проблеми. В умовах глобальних геополітичних викликів економічна система України переживає ряд потрясінь, які зумовлені структурними змінами у правилах ведення економічної діяльності, змінах суті фінансових потоків та трансформації бачення суверенної фінансової безпеки суспільства. Фінансові кризи, які виникли в останні десятиріччя, системно вплинули на теоретичне розуміння та концепції управління фінансовими системами, а деструктивна поведінка на кордонах України спричинила потребу в трансформації теорії та практики управління економічною системою країни. Виникла вимога у швидкому реагуванні усіх елементів економічної системи на ситуації, явища та загрози, які не можливо локалізувати інструментами прогнозування. Доречно зазначити, що виключно чітке розуміння суті та функціональності структурних елементів економіки, дозволяє побудувати реалістичну та дієву систему, яка буде пластичною, а її

інструментарій зрозумілим для усіх учасників економічних процесів в Україні. Саме тому чітке розуміння економічних категорій є фундаментальним для побудови ефективної економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські та іноземні економісти-науковці досліджують фінансову систему, її інститути та інфраструктурне середовище протягом багатьох десятиліть. Значна кількість науковців розглядають фінансову систему з різноманітних економічних позицій. До числа активних дослідників фінансової системи та її інституцій можна віднести таких як: Ф. Ален [1], В. Базилевич, З. Варналій, О. Василик, Т. Васильєва, В. Виноградня [4], Ю. Воробйов, Т. Ганзицька, А. Глущенко, І. Гросфельд, Т. Єфименко [29], О. Іваницька [11], М. Карлін, О. Кириленко, О. Коваленко, В. Коваленко [15], С. Лютий, В. Макаренко [20], Р. Мертон, В. Міщенко [22], М. Миргородська, С. Науменкова, В. Опарін, В. Оспіщев, О. Рожко,

В. Федосов, П. Хартман [2], І. Чугунов, І. Школьник, С. Юрій. Вказані науковці внесли вагомий внесок в розвиток економічної науки та заклали основи для розуміння фінансової системи як невід'ємної частини економіки країни. Зосередили увагу на її структурі та функціоналі, що створило потребу у подальших дослідженнях та систематизації знань. Фінансовий механізм як економічна категорія став предметом дослідження таких науковців як Л. Алексеєнко, К. Беляєва, О. Василика, О. Веклич, В. Венгер, В. Горина, І. Зятковського, В. Опаріна, І. Петровської, А. Корнилюк, Д. Клинового, Н. Кравчук, О. Кириленко, М. Крупки [16], Н. Карпшин, С. Салиги, В. Федосова, Л. Черкашиної, С. Юрія, Т. Ясеновської та ін. Результати наукових досліджень містять дослідження функціоналу, фінансових інструментів та ефективності управління в фінансовій сфері, але потребують системного узагальнення отриманих результатів та синергії між трактуваннями вище зазначеної дефініції. Вітчизняні науковці детально вивчали інфраструктуру як фінансову дефініцію, зокрема Я. Белінський, Д. Базилевич, О. Барановський, З. Герасимчук, А. Гриценко, Б. Данилишин, В. Коваленко, Т. Ковальчук, В. Куценко, В. Міщенко, С. Науменкова, Ю. Пахомов, О. Плотнікова, С. Писаренко, Д. Стеченко, О. Чмир, І. Школа та інші. Такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як: Г. Девулф, Х. Зінгер, Дж. Матос-Кастано, А. Махалінгам, Г. Коновалаова, О. Масликівська, К. Павлюк, С. Павлюк, Д. Рікардо, П. Розенштейн-Родан, М. Сатановська, А. Сміт, Т. Тер-Мінасян, А. Янгсон досліджували суть інституційної інфраструктури та інституційного підходу до розуміння фінансової інфраструктури та системи.

Метою даної статті є формування власного концептуального погляду на дефініції «фінансова система», «фінансовий механізм» та «фінансова інфраструктура» шляхом пошуку відповідей на питання щодо суті, відмінностей та комплементарності між зазначеними економічними категоріями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінанси як наука вивчає формування, розподіл та перерозподіл ВВП, суспільного блага та національного багатства. Тобто, зосереджується на вивченні ефективності управління розподільчими та перерозподільними процесами в межах певної країни чи на глобальному економічному рівні. «Система» як дефініція, що імплементована в фінансову науку характеризує впорядкованість усіх економічних процесів. Наприклад, Т. Ганзицька стверджує, що «фінансова система – комплекс

взаємопов'язаних інституційних елементів, діяльність яких спрямована на мобілізацію, розподіл та використання публічних фондів коштів, і така діяльність регламентована нормами чинного законодавства країни» [7, с. 50]. В судженні автора присутнє інституційне та функціональне бачення фінансової системи. Інституції автор розглядає як основоположні, але не зазначає їх ролі та місця в створенні чи функціонуванні зазначеної системи. А. Мейш, О. Лисак наголошують, що «фінансова система – сукупність різноманітних видів фондів фінансових ресурсів, які є у розпорядженні держави» [17, с. 71]. Автори досить казуально підходять до трактування досліджуваної дефініції. Не виділяють суб'єктів системи. Вважають лише об'єкти фінансової науки сталими елементами, а інститути, інституції, суб'єктів фінансового середовища – змінними індикаторами в життєдіяльності суспільства. Л. Сиволап наполягає, що «фінансова система – сукупність фінансових операцій, які проводяться суб'єктами фінансової діяльності з використанням певного фінансово-кредитного механізму» [27, с. 50]. Вчений робить спробу імплементувати систему управління в фінансову складову країни. Формує уніфіковану систему «об'єкт-управління» без конкретизації складових фінансової системи. Відсутній акцент на фінансових суб'єктах чи фінансовому управлінні в цілому. Ю. Воробйов підтримує твердження, що «фінансова система держави є цілісним механізмом» [5, с. 26], але не виділяє окремих елементів системи, які б дозволили виокремити фінансовий механізм як його складову. Без деталізації суті економічної категорії можна фінансову систему ототожнювати з фінансовим механізмом, що, на нашу думку, не є доцільним і коректним.

В. Роль та В. Сергієнко розглядають сутність фінансової системи через призму права, а саме «фінансова система – сукупність правовідносин, які складаються при формуванні, розподілі і використанні відповідних фондів коштів, що не дозволяє дати комплексну оцінку та характеристику зазначеній дефініції» [25, с. 162]. Доцільно наголосити, що результати наукових досліджень впроваджуються в правове поле країни, а тому вважати правові документи як джерело наукових результатів є спірним. Вважаємо законотворчі результати апогеєм наукових праць та сформованого фінансово-економічного середовища. А. Глушенко стверджує, що «національна фінансова система – це сукупність відособлених, але взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, а також фінансових

органів і інститутів, які здійснюють управління грошовими потоками в країні» [8, с. 51]. Автор деталізує розуміння зазначеної дефініції, формує структурне бачення фінансового середовища країни. Погоджуємося з декомпозицією фінансової системи, а відсутність управлінської складової вважаємо необхідним впроваджувати в визначення як таке, що має стратегічне значення в процесі розуміння фінансових дефініцій. Миргородська зауважує, що фінансова система – це сукупність ринків та інших інститутів, які використовуються для укладання фінансових угод, обміну активами і ризиками [21, с. 12]. Присутня орієнтація на ринках як складних фінансових конструктах економічної системи. Автор не пояснює їх суті, а вводить їх як константу в трактування фінансової системи. Це створює широкий спектр розуміння вище зазначеної дефініції та суперечливість в її розумінні. А. Нестеренко зазначає: «фінансова система – єдина, характеризується цілісністю складових її сфер і ланок, їх взаємозалежністю і взаємообумовленістю комплексу фінансових інститутів і відповідних їм правовідносин, уповноваженого суб'єкта, процедур здійснення фінансової діяльності, функціонування якого регулюється нормами права, що встановлюють юридичні засоби формування, розподілу та організації використання публічних грошових фондів» [23, с. 74]. Прослідковується акцент на інституційності фінансової системи. Погоджуємося з твердженням, що система є цілісною та єдиною, вважаємо за необхідне наголосити на відсутності опису структурних особливостей та функціональності.

Доречно зазначити, що цікавим є трактування науковців структурних особливостей фінансової системи. Н. Селюченко, З. Шмигельська виділяють такі ланки фінансової системи: бюджетна система України, фінанси спеціальних цільових фондів, кредитна система, обов'язкове державне страхування, фінанси господарюючих суб'єктів [26, с. 367]. А. Нестеренко пропонує до складу фінансової системи віднести такі самостійні сфери: публічні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, міжнародні фінанси, фінансовий ринок [23, с. 74–75], а А. Глущенко стверджує, що основними компонентами фінансової системи є фінанси держави, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансовий ринок, міжнародні фінанси [8, с. 15]. Наукова доказова база містить характеристику структури фінансової системи та досить часто стає основою в розумінні системи. Відбувається ототожнення структури та

суті, що, на нашу думку, не дозволяє досягнути оптимального лінгвістичного наукового результату представниками фінансової науки. Наголошуємо, що впровадження загально-визнаного визначення дасть впорядкованість в розуміння структури, належності окремих суб'єктів, об'єктів чи явищ до компетенцій фінансової системи.

Вважаємо, що економічна категорія «фінансова система» потребує подальшого наукового дослідження та формування адекватних сучасних визначень, її локалізації в сучасній фінансовій системі координат. Для того, щоб нівелювати багатовекторність розуміння фінансової системи в економічній науці, необхідно досягнути науковому товариству консенсусу в визначенні цієї дефініції. Ми не ставимо за мету сформулювати єдине істинне визначення економічної категорії «фінансова система» в межах цієї статті, а прагнемо сформулювати основні постулати для подальшого отримання наукового результату. На нашу думку, фінансова система є збірним поняттям усіх фінансових процесів, містить у своїй основі усі фінансові явища та інструменти. Її смислова матриця має містити фінансовий механізм, інфраструктуру, інститути, політику та управління, але не ототожнюватися з ними.

Фінансовий механізм ототожнюють в своїх роботах з системою управління такі науковці як: М. Артус, М. Білик, Л. Буряк, Г. Крамаренко, М. Крупка, А. Поддєрьогін. Присутня наукове ототожнення «механізму» та «управління» як фінансових дефініцій. А. Поддєрьогін наголошує, що «фінансовий механізм підприємства – це система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів із метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності» [30]. До структури фінансового механізму автором віднесено фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення. Автор ототожнює окремі елементи фінансового управління (менеджменту) з структурними елементами фінансового механізму та наголошує, що «зміст фінансового менеджменту полягає в ефективному використанні фінансового механізму для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства», а це призводить до конфлікту між науковими смисловими конструктами [30, с. 17]. Погоджуємося з твердженням автора, що «управління» та «фінансовий механізм» як дефініції є комплементарними. Семантична відповідність зазначених категорій, наголошуємо, не є рівнозначною. Потрібно чітко

розуміти відмінність між «управлінням» та «механізмом» та їх місцем в науковій матриці щодо тлумачення дефініції «фінансова система». М. Артус включає механізми управління фінансовими відносинами і грошовими коштами в фінансовий механізм, що прирівнює фінансовий менеджмент з зазначеною дефініцією. Автор проводить декомпозицію фінансового механізму через призму управління з множенням механізмів у підсистемах. Г. Крамаренко у складі фінансового механізму як системи управління фінансами виділяє дві підсистеми: керуючу (суб'єкт управління) та керовану (об'єкт управління, до якого відносить як фінансові відносини, так і фінансові ресурси та їх джерела). Присутні наукові результати багатьох наукових фінансових шкіл, які не виокремлюють «управління» і «механізм» як окремі об'єкти фінансової науки.

І. Бланк та І. Школьник наполягають, що фінансовий менеджмент є системою принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів. О. Терещенко вважає, що фінансовий менеджмент є системою формування управлінських рішень щодо найефективнішого використання фінансового механізму. На нашу думку, фінансовий механізм містить ознаки управління, а саме фінансові інструменти, що дозволяють втілювати управлінські рішення чи формувати їх форму в економічній системі. Тобто науковці трактують цю дефініцію через призму системи управління, а не систему впливу на фінансові процеси в економічній системі країни. Це відмежовує в певній смисловій частині фінансовий механізм від смислового значення фінансової системи. З нашою позицією корелюють наукові висновки В. Ковальова, Л. Лозовського, С. Львовичка, В. Опаріна, Б. Райзенберга, Є. Стародубцева, І. Сокоринської, О. Шипунової. Доречно зазначити, що вбачаємо потребу наголосити на макроекономічному баченні фінансового механізму в наукових працях науковців. Їх науковий доробок зосереджений на глобальному фінансовому рівні, а на рівні суб'єктів господарювання потребує уточнення. Окрім фінансування, мікро менеджмент потребує уваги в сфері фінансового прогнозування, аналізу, управління фінансовою діяльністю, фінансовими взаємовідносинами. Це потребує ширшого трактування фінансового механізму в сфері формування, розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів.

С. Юрій та В. Федосов, у структурі фінансового механізму взагалі не виділяють

фінансових інструментів, а управлінський вплив пов'язують з дією фінансових важелів. Поряд із тим, фінансовий менеджмент як напрям фінансової науки, імплементує елементи фінансового механізму в системи управління як на макро- так і на мікрорівнях [28, с. 34]. Вважаємо за необхідне в подальшому систематизувати трактування економічної категорії та гармонізувати структурні особливості механізму з його суттю.

Інтерпретуючи поняття „інфраструктура”, доцільно зазначити, що воно започатковане від латинських слів *infra* – нижче і *structure* – будівля. На початку ХХ ст. цим словом позначали комплекс тилових споруд, що забезпечували дії збройних сил [3]. З середини 1940-х рр. ця дефініція ввійшла в інструментарій економічної науки, і вчені визнали, що інфраструктура – обов'язковий компонент будь-якої цілісної економічної системи, сукупність галузей, що сприяють нормальному функціонуванню матеріального виробництва [6].

Таку позицію підтримав і П. Самуельсон, підкресливши, що поняття „інфраструктура” ввів у економічну літературу П. Розенштейн-Родан. П. Самуельсон вважав, що держава свідомо вкладає інвестиції в інфраструктуру, оскільки „збільшення суспільного допоміжного капіталу” створює „невловимі вигоди, від яких не варто очікувати грошових прибутків для приватних інвесторів”, тому що „масштаби деяких із них досить великі для обмежених ринків приватного капіталу, а інші будуть окупатися надто довго, щоб зацікавити приватних інвесторів” [3]. Цей учений – економіст зазначив, що розвиток ринкової і інфраструктури сприяє зміцненню економічних позицій приватних підприємців, створюючи сприятливі умови для діяльності в основних галузях економіки. При цьому він виступав за державну підтримку здійснення значних проектів розвитку ринкової інфраструктури (складська система загального користування, облаштування торгових портів і терміналів, ринково-інформаційні системи тощо).

Лінгвістична сутність терміну «інфраструктура» визначена досить давно – в перекладі з латині вона означає «основу», «фундамент» [12]. Доречно зазначити, що ще на початку ХХ ст. інфраструктура трактувалася з лінгвістичною конструкцією «забезпечення» і була основою для наукових досліджень в військовій науці. В сучасних реаліях фінансової науки виникли підходи до розуміння інфраструктури як економічної дефініції, а саме: теоретико-економічний, інституціональний, структурно-функціональний, комплексний.

Сформовано низку концепцій до розуміння інфраструктури: накладних витрат, інституціональна, маркетингова, розподільна, логістична. Враховуючи різноманітність підходів до розуміння дефініції інфраструктура можемо стверджувати про адаптивність термінології до сфер, які вони характеризують та вимог часу.

Інфраструктура в фінансовій науці розглядається з інституційної точки зору, що пов'язано з специфікою фінансів та інструментів наукових досліджень, які дозволяють отримувати необхідні наукові результати. Необхідно врахувати, що інституціалізація – це заміна спонтанної економічної поведінки на передбачену, яка очікується і регулюється як державним так і суспільним менеджментом. Наслідком економічної інституціалізації є формування дієвих та своєчасних для економічної кон'юнктури інститутів – тобто формуються обмеження та правила взаємовідносин між суб'єктами підприємницької діяльності, які закріплюються у суспільстві у вигляді формальних та неформальних норм і регулюються уповноваженими організаціями [3; 16]. Питання інституційної компоненти фінансової інфраструктури є непростим в наукових дослідженнях. Саме тому наявні різноваріантні трактування цієї дефініції та її адаптація до фінансових явищ, які є предметом дослідження.

У. Гамільтон, визначав інститути як словесний символ для кращого позначення групи суспільних звичаїв. Вони означають переважний і постійний спосіб мислення, який став звичним для групи і перетворився для народу в звичай. Т. Веблен вважав, що інститути – іншими словами, звичний образ життя, керуючись яким живуть люди. Д. Норт сформулював фундаментальне загальновідоме трактування сутності категорії «інститут», як правила гри, або більш формально – створені людиною обмеження, які організують відносини між людьми. Відповідно, вони задають структуру спонукальних мотивів людської взаємодії – чи то в політиці, соціальній сфері або економіці [9; 11]. Присутня абстрактність в розумінні вище зазначених наукових категорій. Звернемо увагу, що інфраструктурі та інституційному способу вивчення інфраструктури у фінансовій науці, притаманна дискусійність та неоднозначність. Як наслідок, чинне законодавство містить об'єкт-орієнтоване закріплення інфраструктури, системи чи механізму в законодавчих та нормативних актах.

Варто підкреслити науковий здобуток Т. Лозинської в сфері інституціонального

аналізу, яка зазначає: «у сфері наукового пізнання доцільним є використання термін «інститут», під яким треба розуміти складну суспільну форму людської взаємодії, що ґрунтується на сукупності формальних і неформальних обмежень, механізмах дотримання встановлених норм і відповідній структурно-організаційній основі [18, с. 10]. На нашу думку, не варто ототожнювати економічні категорії близької лінгвістичної конструкції. Наукові концепції суті дефініцій «інституція» та «інститут» різноманітні та суттєво різняться. Наприклад, О. Катигрובה вважає, що інституції – система формальних і неформальних норм і правил у вигляді стандартів поведінки, звичок, рутини, традицій, звичаїв, що визначають домінуючий спосіб мислення для соціальної групи чи всього народу у економічній соціальній, політичній або будь-якій іншій сфері [13]. Тобто автор вбачає окрім юридичної компоненти, яка є експліцитним проявом економічних дефініцій в суспільстві, й імпліцитне становлення фінансових явищ, взаємовідносин та процесів, які еволюційно протягом певного історичного періоду знаходять своє відображення в правовому полі країни. Ю. Коваленко сформував бачення інституції як системи, що включає тверді (офіційні) обмеження (правила і характеристики примусу) і м'які (неофіційні) обмеження (стандарт поведінки і стереотипи мислення), які забезпечують досягнення оптимальної організації, координації і стимулювання поведінки економічних суб'єктів і приводить до скорочення трансакційних витрат [15, с. 100]. Науковий доробок вченого містить базові компоненти економічного середовища, які формально чи неформально впливають на фінансові процеси. Але, доречно зазначити, такі компоненти не завжди знаходять своє відображення в елементах фінансової системи.

В. Липов сформував власне бачення суті економічної категорії «інститут» як комплексу комплементарних інституцій, що забезпечують злагоджену взаємодію суб'єктів господарювання в межах виконуваних ними конкретних соціальних функцій або завдань [17]. Автор проводить паралелі між зазначеними дефініціями та імплементації домінанту між їх науковим змістом. Обмежує їх соціальною роллю, що не є, на нашу думку, вірним та позбавляє системності в розумінні «інституту» та «інституції». Е. Мазур вбачає під інститутом усталені, структуровані й самовідтворювальні форми соціальної взаємодії людей, як-от: правила, норми, стандарти, зразки та ін., а також організаційні структури [19, с. 44]. «Взаємодія» як лінгвістичний

конструкт, передбачає активну компоненту в економічному середовищі, яка має прояв, вплив на явища чи результати. Пасивна складова, що не активована через різноманітні причини, не враховується, а, отже, може спричинити недостовірні управлінські результати чи виникнення кризових ситуацій. О. Поліщук сформував власне бачення «інституту» як встановлення, установку, певний порядок, що може бути віднесено і до моралі, і до права, і до релігії, і до економіки. [24, с. 172]. Можна стверджувати, що між науковцями не досягнуто наукового консенсусу в розумінні економічних категорій «інститут», «інституція», що, з одного боку, свідчить про безперервність наукових досліджень, а з іншого боку, вимагає встановлення взаємодії між науковцями-теоретиками в процесі пошуку та встановлення наукової істини. Більшість вчених під інституціями вбачають умови формування інститутів суспільства, які є з позиції наукових результатів суспільними законами.

Висновки. Отже, доцільно наголосити, що «фінансова система», «фінансовий механізм» та «фінансова інфраструктура» як економічні категорії перебувають в процесі становлення. Вони є самостійними таксономічними одиницями, з одного боку, а з іншого – комплементарні. Протягом багатьох десятиліть вивчення зазначених дефініцій, виникли різні методи дослідження, тлумачення суті та визначення цієї лінгвістично-наукової конструкції. Виникла плутанина, ототожнення та аномальна кількість парадигм обраних для дослідження економічних категорій. Для того, щоб уникнути негативних наукових наслідків в процесі отримання результатів, ми пропонуємо запровадити основні положення, які, на нашу думку, мають бути притаманні фінансовим системі, механізму чи інфраструктурі.

Основними положеннями, які мають визначати суть фінансової системи, на нашу думку, є:

- цілісність, узагальнення та комплементарність з економічними категоріями

«фінансовий механізм» і «фінансова інфраструктура»;

- механізм та інфраструктура є декомпозицією розуміння системи в фінансовому середовищі;

- фінансові інститути та інституції формують імпліцитну та експліцитну суть системи;

- управління є способом впливу на ефективність функціонування, розвитку чи трансформації фінансової системи;

- фінансові відносини, діяльність чи бездіяльність є основою та об'єктом на який здійснюється вплив, а результати управлінських дій дозволяють такий об'єкт змінювати, програмувати.

Фінансовий механізм як дефініцію ми розглядатимемо через призму таких суджень:

- це частина фінансової системи;

- є, з одного боку, елемент системи управління, а, з іншого – містить самостійні автономні елементи, які дозволяють функціонувати фінансовій системі в заданій фінансовою політикою формі;

- містить активні, пасивні, явні та неявні фінансові конструкти.

Фінансову інфраструктуру конкретизуємо в напрямках:

- «забезпечення» як основу та причини побудови;

- орієнтації на інститути та інституції, які є активними в процесі реалізації фінансової діяльності;

- орієнтир на суб'єкта фінансової системи, а не об'єкта фінансової інфраструктури;

- програмовану автоматичну форму взаємодії з учасниками економічної системи країни;

- перебування в компетенції фінансового механізму як рушійної сили фінансової системи.

Вважаємо за необхідне в науковому середовищі сформувати чітке розуміння фінансових системи, механізму та інституцій, що дозволить імплементувати наукові результати в правове поле та уникнути «ручного управління» фінансовими процесами в країні.

Бібліографічний список

1. Allen F., Gale D. Comparing Financial Systems. MA : Cambridge MIT Press, 2009. 520 p.
2. Hartmann P., Maddaloni A. And Manganelli S. The Euro Area Financial System: Structure, Integration and Policy Initiatives. *Workingpaper*. № 230. European Central Bank. 2009. 55 p.
3. Бодаковський В.Ю. Теоретико-концептуальні засади формування фінансової інституційної інфраструктури підприємств. *Формування ринкової економіки України. Збірник наукових праць*. Львів, 2016. Випуск № 35. Ч. 1. С. 57–63.
4. Виноградня В.М. Особливості функціонування фінансових систем в країнах з ринковою економікою. *Екон. вісн. ун-ту*. 2013. Вип. 20/1. С. 199–205.
5. Воробйов Ю.М., Ворошило В.В. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави: монографія. Сімферополь : ВД «АРАЛ», 2013. 232 с.
6. Гавкалова Н.Л. Особливості механізму фінансового управління функціонуванням підприємств. *Державне будівництво*. 2012. №. 2 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_31

7. Ганзицька Т.С. Сучасне розуміння поняття та структури фінансової системи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 5. С. 48–50. URL: http://lsey.org.ua/5_2016/15.pdf
8. Глущенко А.С. Фінанси : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2014. 440 с.
9. Гудзь О.Є. Забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія, практика : автореф. дис. ... докт. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Київ, 2007. 39 с.
10. Зятковський І.В. Теоретичні засади фінансів підприємств. *Фінанси України*. 2000. № 4. С. 17–26.
11. Іваницька О.М. та ін. Фінансовий сектор України в системі забезпечення інноваційного економічного зростання. *Фінансова система національної економіки: проблеми розвитку та управління змінами: у 3-х т. / за заг. ред. Т.І. Єфименко; ДННУ «Академія фінансового управління»*. Київ, 2012. Т. 1. 894 с. С. 317–418.
12. Іванова Н.В. Генезис економічної категорії «інфраструктура» та її роль у суспільному поділі праці. *Ефективна економіка*. 2010. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=392>
13. Катигрובה О.В. Сутнісна характеристика поняття «інститут» та «інституція» в теорії інновацій. 2011. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-311/economic-theory-and-history-311/7510-description-of-understanding-sutnsna-qnstitutq-ta-qnstitutsyaq-in-teor-nnovatsy>
14. Коваленко В.В. Реформування та стратегічний розвиток фінансової системи України. *ScienceRise*. 2015. № 2(3). С. 43–46.
15. Коваленко Ю.М. Сучасне інституційне середовище фінансового сектору економіки України. *Фінанси України*. 2013. № 5. С. 100–111.
16. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів : Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. 608 с.
17. Липов В.В. Довіра: від ціннісних засад до конкретних інституціональних форм та функцій. Формування та трансформація. *Творення простору суспільної довіри в Україні XXI сторіччя: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17–19 лютого 2016 року)*. Львів : ДВНЗ «Університет банківської справи», Асоціація українських банків, 2016. С. 58–75. URL: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=11986&menu=119&Itemid=266
18. Лозинська Т.М. До проблем вживання термінів «інститут» і «інституція» в контексті інституціонального аналізу. *Бізнес Інформ*. 2014. № 7. С. 8–13.
19. Мазур Е.Е. Систематизація підходів до визначення категорії «інститут». *Економіка розвитку*. 2014. № 4 (69). С. 41–45.
20. Макаренко В.О., Прищепчук І.О. Побудова моделі фінансової системи України на основі системного підходу. *Фінанси України*. 2010. № 5. С. 31–38.
21. Миргородська Л. Фінансові системи зарубіжних країн. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 240 с.
22. Міщенко В. Капіталізація банківської системи України: сьогодення та перспективи. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 7. С. 11–17.
23. Нестеренко А.С. Визначення «фінансової системи» та її структурний склад. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2013. № 6–3. Т. 1. С. 72–75.
24. Поліщук О.В. Міжнародні аспекти інституціоналізації економіки України. *Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право*. 2011. № 1. С. 171–173.
25. Роль В., Сергієнко В., Попова С. Фінансове право : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2011. 392 с.
26. Селюченко Н., Шмігельська З. Управління фінансовою системою України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми економіки та управління. 2012. № 725. С. 366–371.
27. Сиволап Л.А. Сучасний стан фінансової системи в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 3(25). С. 50–55.
28. Теребух А.А. Господарські рішення на машинобудівних підприємствах: прийняття, оцінювання та моделювання: монографія. Львів : Львівський державний інститут новітніх технологій та управління імені В'ячеслава Чорновола, 2010. 244 с.
29. Базилюк Я.Б. та ін. Фінансова система національної економіки: проблеми розвитку та управління змінами: у 3 т. / за ред. Т.І. Єфименко; Держ. навч.-наук. установа «Акад. фін. упр.». Київ : ДННУ «Акад. фін. упр.», 2012. Т.1. 2012. 892 с.
30. Фінансовий менеджмент: підручник / під кер. А.М. Поддєрьогіна. Київ : КНЕУ, 2005. 536 с.

References

1. Allen F., Gale D. (2009) Comparing Financial Systems. MA: Cambridge MIT Press, 520 p.
2. Hartmann P., Maddaloni A. And Manganelli S. (2009) The Euro Area Financial System: Structure, Integration and Policy Initiatives. *Workingpaper*. No. 230. European Central Bank. 55 p.
3. Bodakovskyy V. Yu. (2016) Teoretuko-kontseptyalni zasadu formyvannja finansovoi instutytsiynoi infrastryktyru pidpruyemstv [Theoretical and conceptual foundations of the formation of the financial institutional infrastructure of enterprises]. *Ukrainian Journal «Formation of market economy of Ukraine. Collection of scientific papers»*, vol. 1, no. 35, pp. 57–63.

4. Vynohradnia V. M. (2013) Osoblyvosti funktsionuvannia finansovykh system v krainakh z rynkovoju ekonomikoju [Peculiarities of the functioning of financial systems in market economies]. *Ekon. visn. un-tu*, vol. 20/1, pp. 199–205.
5. Vorobiov Yu. M., Voroshylo V. V. (2013) Finansy domashnykh hospodarstv u finansovii systemi derzhavy [Finance of households in the financial system of the state]. Simferopol: VD «ARIAL».
6. Gavkalova N. L. (2012) Osoblyvosti mehanizmy finansovogo upravlinnya funktsionuvanniam pidpruyemstv [Peculiarities of the mechanism of financial management of the functioning of enterprises]. *State construction*, no. 2. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_31
7. Hanzhytska T. S. (2016) Suchasne rozuminnia poniattia ta struktury finansovoi systemy [Modern understanding of the concept and structure of the financial system]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, no. (5), pp. 48–50. Available at: http://lsej.org.ua/5_2016/15.pdf.---11
8. Hlushchenko A. S. (2006) Finansy [Finance]. Lviv: Mahnoliia 2014.
9. Gudz O. Ye. (2007) Providing agricultural enterprises with financial resources: theory, methodology, practice. PhD diss. Kyiv: ONTU. (in Ukrainian)
10. Zjatkovskiy I. V. (2000) Teoretichni zasady finansiv pidpruyemstv [Theoretical foundations of enterprise finance]. *Finansy Ukrainy*, no. (4), pp. 17–26.
11. Ivanytska O. M. and others (2012) Finansovyi sektor Ukrainy v systemi zabezpechennia innovatsiinoho ekonomichnoho zrostantia. Finansova systema natsionalnoi ekonomiky: problemy rozvytku ta upravlinnia zminamy [The financial sector of Ukraine in the system of ensuring innovative economic growth. Financial system of the national economy: problems of development and change management]: u 3-kh t. /za zah. red. T. I. Yefymenko; DNU «Akademiia finansovoho upravlinnia». Kyiv. P. 317–418.
12. Ivanova N. V. (2010) Genezis ekonomichnoi kategorii «infrastryktyra» ta yiyi roly u sypylnomy podily pratsi [The genesis of the economic category "infrastructure" and its role in the social division of labor]. *Efficient economy*, no. 11. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=392>
13. Kamyhrobova O. V. (2011) Sutnisna kharakterystyka poniattia «instytut» ta «instytutsiia» v teorii innovatsii [Essential characteristics of the concept of "institute" and "institution" in the theory of innovation]. Available at: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-311/economic-theory-and-history-311/7510-description-of-understanding-sutnsna-qnstytutq-ta-qnstytutsyaq-in-teor-nnovatsy>
14. Kovalenko V. V. (2015) Reformuvannia ta stratehichnyj rozvytok finansovoi systemy Ukrainy [Reform and strategic development of Ukraine's financial system]. *StsientsiaRise*, vol. 2(3), pp. 43–46.
15. Kovalenko Yu. M. (2013) Suchasne instytutsiine seredovyshe finansovoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Modern institutional environment of the financial sector of Ukraine's economy]. *Finansy Ukrainy*, no. (5), pp. 100–111.
16. Krypka M. I. (2001) Finansovo-kredutnyy mehanizm innovatsiynogo rozvytku ekonomiku Ukrainu [Financial and credit mechanism of innovative development of the economy of Ukraine]. Lviv: VT LNU. (in Ukrainian)
17. Lypov V. V. (2016) Dovira: vid tsinnisnykh zasad do konkretnykh instytutsionalnykh form ta funktsii [Trust: from values to specific institutional forms and functions]. In *Formuvannia ta transformatsiia. Tvorennia prostoru suspilnoi doviry v Ukraini XXI storichchia: materialy Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii*. DVNZ «Universytet bankivskoi spravy», Asotsiatsiia ukrainskykh bankiv, pp. 58–75. Available at: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=11986&menu=119&Itemid=266
18. Lozynska T. M. (2014) Do problem vzhyvannia terminiv „instytut” i „instytutsiia” v konteksti instytutsionalnoho analizu [On the problems of using the terms "institute" and "institution" in the context of the institutional analysis]. *Biznes Inform*, no. (7), pp. 8–13.
19. Mazur E. E. (2014) Systematyzatsiia pidkhodiv do vyznachennia katehorii «instytut» [Systematization of approaches to the definition of the category "institute"]. *Ekonomika rozvytku*, no. 4(69), pp. 41–45.
20. Makarenko V. O. and Pryshepchuk I. O. (2010) Pobudova modeli finansovoi systemy Ukrainy na osnovi systemnoho pidkhodu [Building a model of Ukraine's financial system based on a systemic approach]. *Finansy Ukrainy*, vol. 5, pp. 31–38.
21. Myrhorodska L. (2003) Finansovi systemy zarubizhnykh krain [Financial systems of foreign countries]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury.
22. Mischenko, V. (2013) Kapitalizatsiia bankivkoi systemy Ukrainy: sohodennia ta perspektyvy [Capitalisation of Ukraine's banking system: current state and prospects]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, vol. 7, pp. 11–17.
23. Nesterenko A. S. (2013) Vyznachennia «finansovoi systemy» ta yii strukturnyi sklad [Definition of "financial system" and its structural composition]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia. Ser.: Jurisprudence*, no. 1(6–3), pp. 72–75.
24. Polishchuk O. V. (2011) Mizhnarodni aspekty instytutsionalizatsii ekonomiky Ukrainy. Stratehiia rozvytku Ukrainy [International aspects of the economy institutionalization in Ukraine. Development strategy for Ukraine]. *Ekonomika, sotsiologhiia, pravo*, no. (1), pp. 171–173.
25. Rol V., Serhiienko V., Popova S. (2011) Finansove pravo [Financial law]. Kyiv: TsUL.
26. Seliuchenko N., Shmihelska Z. (2012) Upravlinnia finansovoiu systemoiu Ukrainy [Management of the financial system of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*, no. (725), pp. 366–371.

27. Syvolap L. A. (2016) Suchasnyi stan finansovoi systemy v Ukraini [Current state of the financial system in Ukraine]. *Ekonomika: realii chasu*, no. 3(25), pp. 50–55.
28. Terebyh A. A. (2010) Gospodarski rishennya na mashunobydivnuh psdpruyemstvah: pruynatta, otsynuyannya ta modelyuvannya [Business decisions at machine-building enterprises: adoption, evaluation and modeling]. Lviv: LDUNTU. (in Ukrainian)
29. Bazyliuk Ya. B. and others (2012) Finansova systema natsionalnoi ekonomiky: problemy rozvytku ta upravlinnia zminamy [Financial system of the national economy: problems of development and change management]: u 3 t. / za red. T. I. Yefymenko; Derzh. navch.-nauk. ustanova «Akad. fin. upr.». Kyiv: DNNU «Akad. fin. upr.», p.892
30. Podderiyogin A. M. (2005) Finansovuy menedgment [Financial management]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 14.02.2024

Volodymyr Bodakovskyy

Ph.D., Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Finance, Money Circulation and Credit,
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2862-5611>

Danylo Vankovych

Doctor of Economic Sciences,
Professor of Department of Finance, Money Circulation and Credit,
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2961-5151>

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE STUDY OF COMPLEMENTARITY BETWEEN ECONOMIC CATEGORIES FINANCIAL SYSTEM, MECHANISM AND INFRASTRUCTURE

The purpose of this article is to form one's own conceptual view on the definitions of "financial system", "financial mechanism" and "financial infrastructure" by finding answers to questions about the essence, differences and complementarity between the specified economic categories. Methods. Among the methods used in scientific research, it is advisable to outline: observation, comparison, abstraction, analysis and synthesis. Results. The article deals with the transformation of scientific concepts of the financial system, mechanism and infrastructure. The issue of complementarity between the above-mentioned economic categories, which exists in the conditions of the transformation of the economy of Ukraine, is studied. The impact of the theoretical understanding of financial definitions on their practical implementation in the financial and legal environment of the country was evaluated. Contemporary problems that conflict with the scientific combination of economic categories financial system, financial mechanism and financial infrastructure are identified. The role of financial categories in determining the architecture of financial relations has been studied. The study of finance as a science in combination with sociology, law and other social sciences has been updated. Scientific novelty. In accordance with the scientific observations described in the article, recommendations are given for streamlining the system of knowledge regarding the theoretical-applied and legal definition of financial phenomena. An own vision of the essence, structure and relationship between the specified economic categories is proposed. An attempt was made to unify the linguistic and scientific interpretation of the financial system, financial mechanism, and financial infrastructure by means of the implementation of the basic provisions for understanding the above-mentioned financial categories into financial science. The scientific novelty of this article lies in the development of its own archetype of financial categories: financial system, mechanism and infrastructure. The main provisions that should determine the essence of the financial system, in our opinion, are: integrity, decomposition, explicit essence of the system, management, financial relations, activity or inactivity, programming. We consider the financial mechanism as: part of the financial system; an element of the control system, independent autonomous elements. Financial infrastructure is specified as: "security"; reference point for institutes, institutions, subjects of the financial system. Practical significance. The article proposes to clearly separate the concepts of financial system, mechanism and infrastructure, which will allow effective management of financial activities. Semantic constructs, which are inherent in the specified financial categories, are distributed.

Keywords: financial system, financial mechanism, financial management, financial infrastructure, financial institutions, financial institutions.